

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-49>

УДК 330.332:63:341.31

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

INVESTMENT ACTIVITIES IN AGRICULTURE IN MODERN CONDITIONS IN MODERN CONDITIONS

Попова Оксана Павлівна

кандидат історичних наук, завідувач відділу науково-організаційної роботи,
Український інститут експертизи сортів рослин
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2587-2860>

Коцюбинська Людмила Миколаївна

старший науковий співробітник відділу науково-організаційної роботи,
Український інститут експертизи сортів рослин
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7276-6935>

Скубій Ольга Андріївна

старший науковий співробітник відділу науково-організаційної роботи,
Український інститут експертизи сортів рослин
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5679-0377>

Popova Oksana, Kotsiubynska Liudmila, Skubiii Olga
Ukrainian Institute for Plant Variety Examination

У статті досліджено тенденції інвестиційної діяльності у сільському господарстві в умовах воєнного часу. Висвітлено особливості інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств, зокрема цілі інвестування та специфічні напрями інвестування. Розглянуто динаміку структури залучення інвестиційних ресурсів за видами економічної діяльності у 2018–2022 роках та динаміку капітальних інвестицій у сільське господарство за джерелами фінансування, показники оцінки діяльності сільськогосподарських підприємств України та темпи їх зростання протягом останніх чотирьох років. Визначено специфічні фактори впливу на інвестиційний клімат аграрних підприємств у 2018–2022 роках. Розраховано інтегральні коефіцієнти впливу інвестицій на показники діяльності сільськогосподарських підприємств. Проаналізовано стан інвестиційних ресурсів сільськогосподарських підприємств та обґрунтовано пропозиції щодо їх ефективного використання.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційні ресурси, сільське господарство.

The article examines trends in investment activity in agriculture in wartime conditions. The changes that took place in Ukraine under martial law, the economic and political consequences of Russian aggression were considered. The peculiarities of investment activity of agricultural enterprises, in particular the goals of investment and specific areas of investment are highlighted. The dynamics of the structure of attraction of investment resources by types of economic activity in 2018–2018 and the dynamics of capital investments in agriculture by sources of financing were considered (funds from the state budget, own funds of enterprises, funds from non-resident investors, funds from local budgets, bank loans, funds for the population for housing construction, other sources of financing). The performance indicators of agricultural enterprises of Ukraine (yield of grain crops; volumes of crop production: cereals, legumes, sunflowers, vegetables; volumes of livestock production: meat, milk; average salary in Ukraine) and their growth rates in 2018–2022 were considered. Specific factors influencing the investment climate of agricultural enterprises are identified (dependence on the natural climatic conditions of the territory, the need for state support and regulation, the need to invest in the social sphere and infrastructure of settlements). The integral coefficients of the impact of investments on the performance indicators of agricultural enterprises in 2018–2022 have been calculated. The state of investment resources of agricultural enterprises is analyzed and proposals for their effective use are substantiated (to improve the current legislative framework on investment activities; to find sources of financing to ensure the development of the needs of agriculture; to intensify scientific and technical developments and to pay great attention to the study of the relationship between investments and innovations; strengthen industrial and social infrastructure in villages). It is emphasized the need to be able to recognize the weak sides of the economic activity of an agricultural enterprise and determine the prospects for its further development

Keywords: investments, investment activity, investment resources, agriculture.

Постановка проблеми. Важливою складовою аграрної політики держави є подолання кризових явищ, впровадження науково-технічного прогресу та розвиток галузі сільського господарства з метою досягнення соціально-економічного ефекту, вирішення продовольчої проблеми та розширення експортного потенціалу.

Інвестиційна діяльність – один із способів залучення або формування ресурсів задля забезпечення передумов ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств.

У зв'язку із агресією російської федерації, в Україні спостерігається стала тенденція до критичної нестачі інвестиційних ресурсів. Слабкий рівень розвитку інвестиційної та фінансово-кредитної системи негативно відобразився на використанні наявних виробничих ресурсів, якості та конкурентоспроможності продукції, технічному та технологічному переозброєнні галузі тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності в Україні зафіксовані в законі «Про інвестиційну діяльність» [1]. Теоретичні та практичні аспекти інвестиційної діяльності досліджують у роботах Тітенко З. [2], Демчук Н. [3], Кучеренко Ю. [4], Вяткін П. [5], Свиноус І. [6], Білоус С. [7], Нечипорук О. [8], Одноріг М. [9]. Вітчизняні дослідники відзначають, що стимулювання інвестиційних процесів у сільському господарстві є одним із пріоритетних завдань. Інвестиційна стратегія розвитку України має бути спрямована у сільськогосподарське виробництво, продуктивне функціонування якого сприятиме продовольчій безпеці країни [2; 4]. Через недостатні обсяги інвестицій в аграрне виробництво, суб'єкти підприємницької діяльності не мають змоги здійснити розширене відтворення на інноваційній основі [6, с. 241].

В Україні є досить сприятливі передумови залучення іноземних інвестицій в економіку держави в найближчому майбутньому, адже єдність українського народу та відповідні кроки керівництва країни формують позитивний імідж України на світовій арені [8].

Метою даної статті є дослідити тенденції інвестиційної діяльності у сільському господарстві в умовах воєнного часу, визначити стан інвестиційних ресурсів сільськогосподарських підприємств та обґрунтувати пропозиції щодо їх ефективного використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, що основними цілями інвестування є отримання прибутку, збереження

капіталу або досягнення соціального ефекту [1]. В сільському господарстві, крім вищенаведених, виникають специфічні цілі інвестування: відтворення родючості земель, забезпечення функціонування біологічних організмів, соціальний захист та забезпечення нормальних умов життя сільського населення [4, с. 83]. Усе це обумовлює і відповідні напрями інвестування (збільшення обсягів виробництва, підвищення продуктивності, підвищення родючості ґрунтів, підтримка біологічного потенціалу рослин і тварин, фінансування соціальної сфери, фінансове оздоровлення підприємств, створення об'єднань сільськогосподарських підприємств). Інвестиційні ресурси – найбільш дефіцитна складова ресурсів будь-якого підприємства, особливо це стосується сільськогосподарських підприємств. Дана тенденція зумовлена специфічними факторами впливу на інвестиційний клімат в сільському господарстві, зокрема залежністю від природно-кліматичних умов території, необхідності державної підтримки та регулювання, потребі в інвестуванні в соціальну сферу та інфраструктуру населених пунктів.

В умовах воєнного часу склалася ситуація, коли крім вищенаведених факторів впливу на інвестиційний клімат в сільському господарстві, велике значення мають наступні економічні та політичні наслідки:

- подальше підвищення цін на продовольство (ціни на продукти харчування та корми можуть зрости на 20%);
- глобальний стрибок інфляції;
- постійна небезпека (руйнування інфраструктури, втрати значних територій посівних площ тощо).

Перед інвесторами постали нові виклики – економіка України, як і країна в цілому, зазнала величезних втрат, що суттєво вплине на процес подальшого залучення інвестиційних ресурсів.

В таблиці 1 наведено динаміку структури залучення інвестиційних ресурсів в Україні за видами економічної діяльності у 2018–2022 роках. Як свідчать статистичні дані, на сільське господарство припадає лише 10–12% загального обсягу капітальних інвестицій.

У 2022 році було залучено 49,6 млрд. грн капітальних інвестицій (що на 18,4 млрд грн менше, ніж у 2021 році або на 27% (рис. 1). Приріст інвестиційних ресурсів у сільське господарство протягом останніх п'яти років (2017–2021) склав 3,8 млрд грн або 5,9%. Найбільшу частину капітальних інвестицій було спрямовано в промислову галузь еко-

Таблиця 1

**Структура залучення інвестиційних ресурсів
за видами економічної діяльності у 2018–2022 роках, %**

Капітальні інвестиції	2018	2019	2020	2021	2022
Сільське господарство	11,4	9,4	9,9	10,1	12,1
Промисловість	34,5	40,7	35,5	36,0	30,8
Будівництво	9,7	10,0	7,8	8,3	8,0
Транспорт	8,7	7,0	6,9	6,5	12,1
Інформація та телекомунікації	5,2	3,4	4,4	3,5	4,1
Операції з нерухомим майном	4,8	4,5	3,9	4,6	3,5
Професійна, наукова та технічна діяльність	1,9	1,9	2,3	2,5	1,5
Державне управління й оборона	7,7	8,7	12,3	11,0	8,9
Освіта	0,8	0,8	0,7	0,6	0,5
Інше	15,4	13,6	16,3	16,9	18,6
Усього	100	100	100	100	100

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України

номіки (30,0–40,0% від усієї суми капітальних інвестицій). Причому приріст інвестиційних ресурсів у промисловість протягом 2017–2021 років зріс і складає 69,5%. Дана тенденція є нормальною для інших зарубіжних країн, але не для аграрної України.

Інвестиційна діяльність в Україні протягом останніх років забезпечується в основному за рахунок власних коштів підприємств та організацій (освоєно в середньому 65% їх обсягу). Сектор кредитних послуг, як і іноземні інвестори, не проявляють великої зацікавленості до інвестиційних проектів у сільськогосподарське виробництво (на рівні 11,0% та 5,0% відповідно) через несприятливий інвестиційний клімат.

Держава, як правило, здійснює інвестування на незначному рівні (5,0%), а також не створена відповідна регулююча підтримка та не сформовано відповідний інвестиційний клімат для залучення інвестицій (рисунок 2).

Ситуація, що склалася, є наслідком недофінансування сільського господарства. Це ще раз дає нам підстави говорити про те, що лише чітке визначення пріоритетних напрямів та форм адаптації державної політики щодо інвестиційної діяльності в умовах воєнного часу, що дасть змогу кількісно та якісно вирішити питання активізації потоків інвестування, мобілізації людських, фінансових та матеріальних ресурсів для забезпечення в подальшому продовольчої безпеки не лише України, а й світу.

Сьогодні за рахунок інвестиційних ресурсів вирішуються питання забезпечення безпе-

рервності виробництва, фінансового оздоровлення підприємства, технічного переоснащення, що в подальшому матиме вплив на розвиток суміжних галузей при інвестуванні в сільське господарство, зокрема в переробну промисловість.

Специфічним засобом виробництва у сільському господарстві, окрім трудових та матеріально-технічних, є земля, яка є обмеженим ресурсом і потребує раціонального використання.

Впровадження ринкового обігу сільськогосподарських земель мало б вирішити проблему припливу в сільське господарство іноземних інвестицій, але економічні та правові реалії такі, що реформування земельних відносин на даному етапі є безальтернативним і потребує непростих рішень. Інвестиція у вигляді окремої земельної ділянки пов'язана з низкою форс-мажорів (військові дії, кліматичні ризики; поріг входу в інвестицію; необхідність вирішення юридичних та організаційних питань, пов'язаних з придбанням землі; низька ліквідність).

Інвестиційна діяльність, як один із об'єктів управління виробництвом сільськогосподарської продукції, повинна передбачати поліпшення якості і зниження ресурсоемності, збільшення обсягів виробництва тощо. Реальні виробничі показники у сільському господарстві залежать від багатьох факторів: урожайності; наявності сприятливого інституційного та нормативного середовища; наукових досліджень, знань та розвитку людського капіталу [3. с. 23]. Динаміку показників оцінки

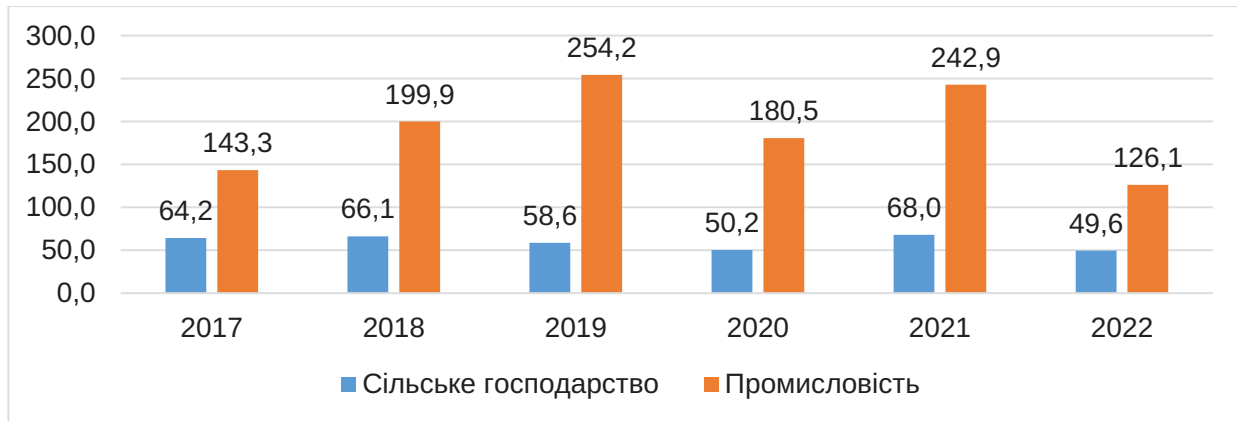

Рис. 1. Динаміка капітальних інвестицій у сільське господарство та промисловість у 2017–2022 роках, млрд. грн

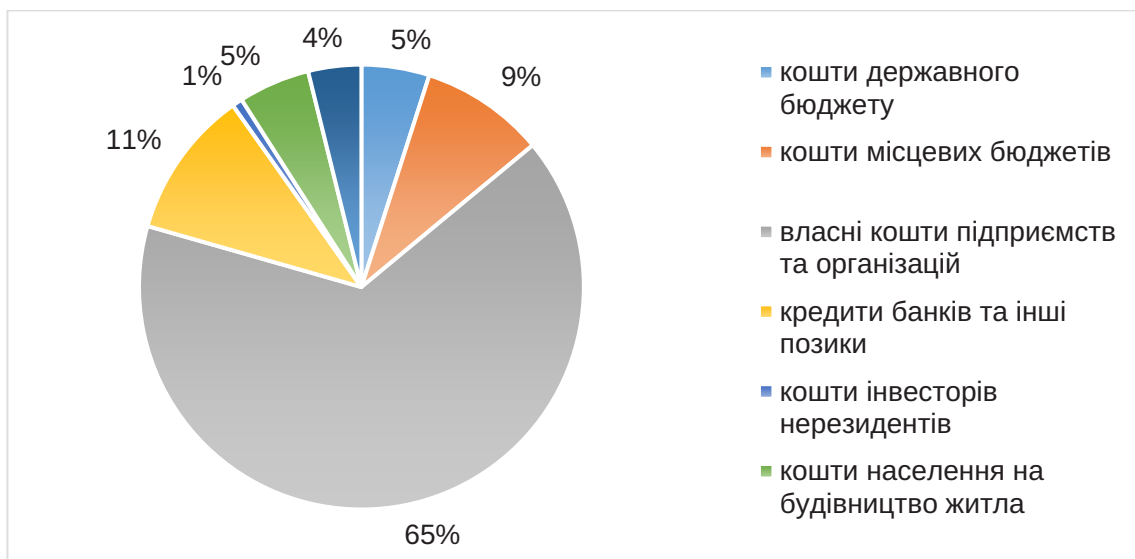

Рис. 2. Структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування

діяльності сільськогосподарських підприємств у 2018–2022 роках наведено у таблиці 2.

Однією з передумов залучення інвестиційних ресурсів є їх ефективне використання. Тобто вони покликані забезпечити безперервність й динамічне зростання темпів оновлення основних фондів, рівня рентабельності та повернення кредитних ресурсів.

Як видно з таблиці 2, у 2021 році показник інвестицій в сільське господарство становив 68,0 млрд.грн, збільшився на 2,9% проти 2018 року. Відповідно збільшувалися і показники оцінки діяльності сільськогосподарських підприємств: зростала урожайність зернових на 13,7% (з 47,4 ц/га до 53,9 ц/га); обсяги виготовлення продукції рослинництва: зернових на 22,7%, соняшнику – на 15,5%, овочевих – на 5,3% та тваринництва (м'ясо) – на 4,2%. Середньомісячна заробітна плата зросла на

41,4%. Зменшилися лише обсяги виробництва молока на 13,9%.

У 2022 році, в зв'язку зі змінами, що відбувалися в Україні в умовах військового стану (погіршення фінансового становища, недостатні обсяги інвестицій в аграрне виробництво, неспроможність здійснювати необхідного розширеного відтворення на інноваційній основі тощо) спостерігаємо низькі темпи зростання показників діяльності сільськогосподарських підприємств (рисунки 3, 4).

Якщо в абсолютному вираженні інвестиції в сільське господарство протягом останніх п'яти років зростали (крім 2022), то темпи зростання інвестицій протягом 2018–2022 (окрім 2021 року) років зменшувалися. Це ж саме можна і сказати про темпи зростання показників урожайності, обсягів виробництва продукції тваринництва та рослинництва.

Таблиця 2

**Динаміка показників оцінки діяльності
сільськогосподарських підприємств у 2018–2022 роках**

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	2021/2018 (приріст у %)
Інвестиції в сільське господарство, млрд. грн	66,1	58,6	50,2	68,0	49,6	2,9
Урожайність зернових, ц/га	47,4	49,1	42,5	53,9	45,8	13,7
Обсяги виробництва продукції рослинництва млн.т						
- зернових, зернобобових	70,1	75,1	64,9	86,0	53,9	22,7
- соняшнику	14,2	15,3	13,1	16,4	11,3	15,5
- овочевих	9,4	9,7	9,7	9,9	7,5	5,3
Обсяги виробництва продукції тваринництва, млн.т						
- м'яса	2,4	2,5	2,5	2,5	2,2	4,2
- молока	10,1	9,7	9,3	8,7	7,8	-13,9
Середньомісячна заробітна плата, тис. грн	8,7	9,2	10,3	12,3	14,9	41,4

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України

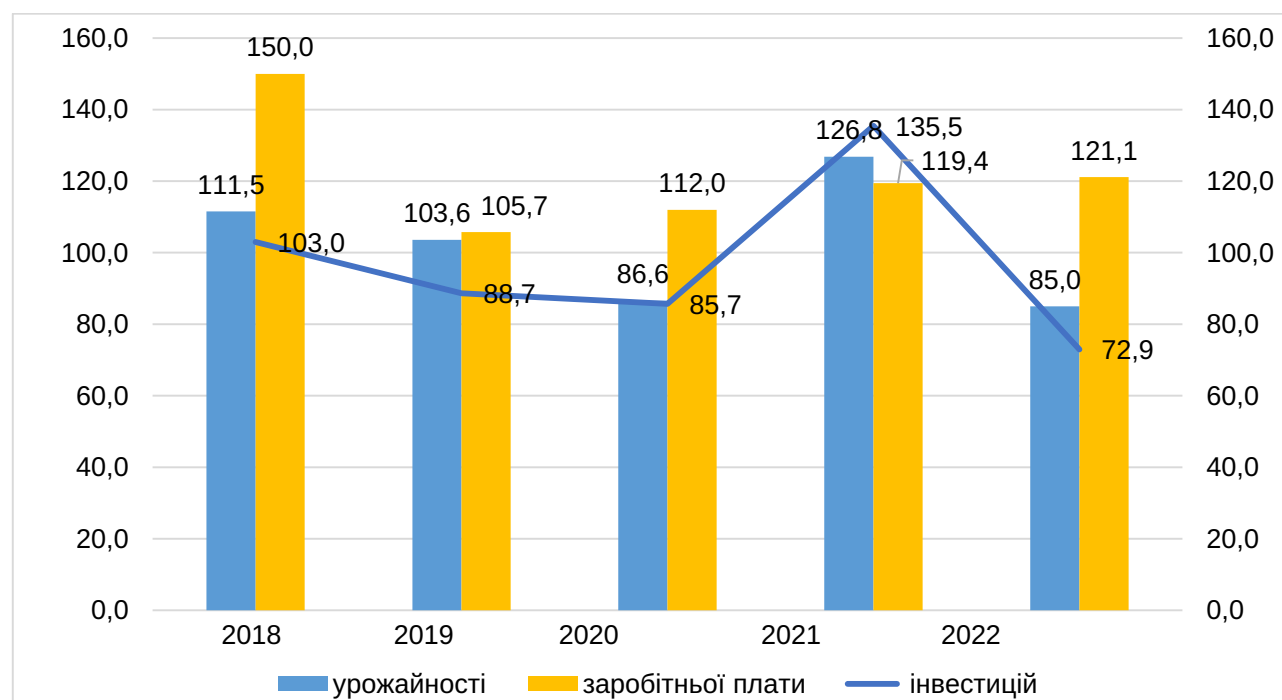

Рис. 3. Темпи зростання урожайності та заробітної плати в Україні у 2018–2022 роках

Для того щоб дослідити вплив інвестиційних ресурсів на темпи зростання основних показників діяльності сільськогосподарських підприємств у 2018–2022 роках було розраховано інтегральні коефіцієнти впливу, які показують співвідношення між темпами зростання основних показників діяльності та інвестицій (таблиця 3).

З метою забезпечення ефективного використання інвестиційних ресурсів необхідно :

- враховувати специфіку інвестиційної діяльності в сільському господарстві;
- створити сприятливі умови задля своєчасного залучення необхідної кількості інвестиційних ресурсів у галузь (удосконалити чинну законодавчу базу з питань інвес-

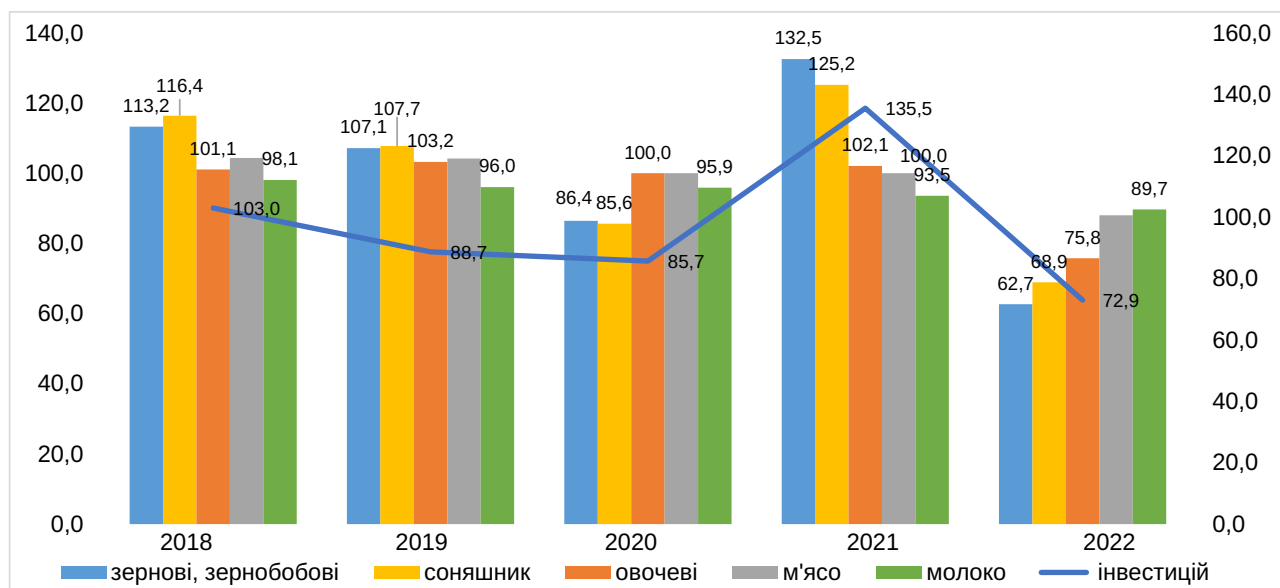

Рис. 4. Темпи зростання обсягів виробництва продукції рослинництва та тваринництва в Україні у 2018–2022 роках

Таблиця 3

Інтегральні коефіцієнти впливу інвестицій на показники діяльності сільськогосподарських підприємств у 2018–2022 роках

Темпи зростання	2018	2019	2020	2021	2022
зростання урожайності	1,08	1,17	1,01	0,94	1,16
зростання обсягів виробництва - зернових	1,10	1,21	1,01	0,98	0,86
- соняшнику	1,13	1,22	1,00	0,92	0,94
- овочевих	0,98	1,16	1,17	0,75	1,04
зростання обсягів виробництва - м'яса	1,01	1,17	1,17	0,74	1,21
- молока	0,95	1,08	1,12	0,69	1,23
зростання середньомісячної заробітної плати	1,46	1,19	1,31	0,88	1,66

тиційної діяльності; формування джерел фінансування для забезпечення розвитку потреб сільського господарства; активізувати науково-технічні розробки та приділити велику увагу дослідженню взаємозв'язку інвестицій та інновацій; зміцнити виробничу і соціальну інфраструктури у селах).

- здійснювати своєчасний аналіз та оцінку ефективності інвестиційних ресурсів;
- вміти розпізнавати слабкі сторони господарської діяльності підприємства і визначати перспективи його подальшого розвитку.

Висновки. За результатами досліджень на основі розрахунків можна зробити висновок, що залучення інвестиційних ресурсів позитивно впливає на зростання обсягів продукції тваринництва і рослинництва, менш опосередковано на заробітну плату та врожайність,

які продовжували зростати, не дивлячись на зменшення обсягів інвестицій.

Для забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств в Україні спостерігається дефіцит інвестиційних коштів.

Інвестиційна діяльність у сільськогосподарських підприємствах має бути побудована на інноваційному підґрунті і спрямована на розвиток продуктивних сил у системі виробничих відносин:

- зменшити високе техногенне та антропогенне навантаження на ґрунти;
- забезпечити відповідність вітчизняної продукції сільського господарства міжнародним стандартам якості та санітарним нормам; вирішити проблему високого рівня освоєності сільгоспугідь;

- сприяти розвитку інфраструктури заготівлі та збуту сільгосппродукції;
- подолати кризові явища у тваринництві;
- сприяти збільшенню собівартості і вирощування, і реалізації сільськогосподарської продукції;
- підвищення матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Одним із напрямів залучення інвестиційних ресурсів у сільське господарство має бути стимулювання сільськогосподарських підприємств за раціональне використання угідь (за ведення органічного виробництва, проведення агрохімічних досліджень, використання технічних засобів, які забезпечують перехід на ресурсозберігаючі технології).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560^{ХІІ}. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156012> (дата звернення: 20.09.2023).
2. Тітенко З. М., Гудзь О. В. Особливості інвестиційної діяльності аграрних підприємств. DOI: <http://doi.org/10.31548/bioeconomy2019.01.128> (дата звернення: 20.09.2023).
3. Демчук Н. І. Інвестиційне забезпечення сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2016. Вип. 24. С. 2126. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/24_2016/5.pdf (дата звернення: 20.09.2023).
4. Кучеренко Ю. А. Особливості інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. Вип. 7. С. 82–85. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2018/18.pdf (дата звернення: 20.09.2023).
5. Вяткін П. С. Інвестиційні ресурси сільськогосподарських підприємств. URL: https://chdtu.edu.ua/files/feu/Pratsi/KEU/Viatkin/invest_res.pdf (дата звернення: 20.09.2023).
6. Свиноус І. В., Ібатуллін М. І., Сало І. А., Трофімова Г. В., Рудич О. О., Свиноус Н. І. Економічні аспекти інвестиційної діяльності в сільському господарстві. *Продовольчі ресурси*. 2021. Т. 9. № 17. С. 233–243. DOI: <https://doi.org/10.31073/foodresources2021-17-23/> (дата звернення: 20.09.2023).
7. Білоус С. П., Новотний С. В. Проблеми інвестування регіонального АПК в умовах воєнного часу. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-49> (дата звернення: 20.09.2023).
8. Нечипорук О. В. Проблема залучення іноземних інвестицій в Україні під час війни. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-6> (дата звернення: 20.09.2023).
9. Одноріг М. А. Особливості інвестиційної діяльності в аграрному секторі. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. Вип. 126 (частина II). С. 108–115. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/2823/2531> (дата звернення: 20.09.2023).
10. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 20.09.2023).

REFERENCES:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "On investment activity". Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (accessed 20 September 2023).
2. Titenko Z., Hudz' O. (2019) Osoblyvosti investytsiynoyi diyal'nosti ahrarnykh pidpryyemstv [Peculiarities of investment activity of agrarian enterprises]. DOI: <http://doi.org/10.31548/bioeconomy2019.01.128> (accessed 20 September 2023).
3. Demchuk N., Kysel'ova M. (2016) Investytsiynе zabezpechennya sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv [Investment support of agricultural enterprises]. *Ahrosvit*, no. 24, pp. 21–26. Available at: http://www.agrosvit.info/pdf/24_2016/5.pdf (accessed 20 September 2023).
4. Kucherenko Yu. (2018) Osoblyvosti investytsiynoyi diyal'nosti sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv [Peculiarities of investment activity of agricultural enterprises]. *Investytsiyni: praktyka ta dosvid*, no. 7, pp. 82–85. Available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2018/18.pdf (accessed 20 September 2023).
5. Viatkin P. Investiciini resursi pidpriemstv silskoho hospodarstva [Investment resources of agricultural enterprise]. Available at: https://chdtu.edu.ua/files/feu/Pratsi/KEU/Viatkin/invest_res.pdf (accessed 20 September 2023).
6. Svinous I., Ibatullin M., Salo I., Trofimova H., Rudych O., Svinous N. (2021) Ekonomichni aspekty investytsiynoyi diyal'nosti v sil's'komu hospodarstvi [Economic aspects of investment activity in agriculture] *Prodovol'chi resursy*. Volume 9. № 17. P. 233–243. DOI: <https://doi.org/10.31073/foodresources2021-17-23> (accessed 20 September 2023).

7. Bilous S., Novotnyi C. (2023). Problemy investuvannya rehional'noho APK v umovakh voyennoho chasu [Problems of regional agricultural investment in wartime conditions]. *Ekonomika ta suspil'stvo*. Vol. 48. Available at: URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-49> (accessed 20 September 2023).
8. Nechyporuk O. (2023) Problema zaluchennya inozemnykh investytsiy v Ukraini pid chas viyny [The problem of attracting foreign investments in Ukraine during the war] *Ekonomika ta suspil'stvo* Vol. 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-6> (accessed 20 September 2023).
9. Odnorih M. (2015) Osoblyvosti investytsiynoyi diyal'nosti v aharnomu sektori [Features of investment activity in the agricultural sector]. *Aktual'ni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*, vyp. 126 (chastyna II). Available at: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/2823/2531> (accessed 20 September 2023).
10. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.go.ua> (accessed 20 September 2023).